

DEPOZITUL DE AMFORE DE LA ISLAM GEAFERCA

În nordul Dobrogei a fost dat la iveală un depozit de amfore în adîncirea văii ce se prelungea la punctul «Coadă Ripii», din partea de nord a satului Islam Geaferca, pendinte de comuna Horia (r. Măcin). Apele, ce șiroiau în urma

Fig. 1. — Amfore de la Islam Geaferca (numerotarea corespunde tabelului).

ploilor abundente din primăvara anului 1955, au rupt din malul stîng al rîpei, înaltă de 7 m, și lingă un izvor au spălat nisipul dintr-o groapă scundă, amenajată pînă la stratul de argilă, făcînd să se răstoarne cele mai multe din amforele ce se aflau în ea ¹.

¹ Descoperirea se datorește locuitorului Gheorghe Gh. Mocanu, iar sesizarea a fost făcută de învățătorul Gh. Albu. Cercetarea de teren am făcut-o împreună cu directorul Gavrilă Simion de la Muzeul raional Tulcea.

Din cele circa 26 amfore, descoperite și risipite cu grabă prin satele vecine, în urma curiozității stîrnite de «ulcioarele» cu fund ascuțit, au putut fi recuperate 20 exemplare ¹.

Aproape întreg lotul este format din amfore de același tip, atît ca formă și dimensiuni, cît și ca pastă, unele avînd și cîte o stampilă pe gît (fig. 1). Două însă sînt de o factură cu totul deosebită, ca formă și pastă, din care una și ca dimensiuni (fig. 1/19–20).

Amfore identice cu unul din tipurile cel mai bine reprezentat, în depozitul de la Islam Geaferca s-au mai găsit în Dobrogea, dar cu totul izolat. Astfel la Meidanchioi, comună din apropiere, s-au găsit două amfore izolate (v. tabel sub nr. 21–22), dintre care una cu stampilă ²; iar la Galeșu, în apropiere de Constanța, s-a găsit încă o amforă de același tip și cu stampilă pe gît ³ (v. tabel sub nr. 23).

Tipul cel mai numeros este al amforei cu gîtul larg și cu guler sub buza îngroșată (fig. 2); torțile, ovale în secțiune și cu șanțuire longitudinală, pornesc de sub guler, iar după ce se curbează coboară spre marginea umărului pe care se sprijină; bazinul este larg, ascuțindu-se spre fund, unde se termină cu un picior tronconic, aplicat ca un degetar rotunjit sus și concav la bază. Unele exemplare au piciorul rupt.

Pasta este bine frămîntată, amestecată cu nisip și uneori cu mica sau granulații tari de cuarțit negru. Culoarea pastei variază între roșcat și castaniu deschis, la unele exemplare păstrîndu-se și fățuiala.

Pe gîtul unora din amfore este imprimată, prin apăsare, o stampilă englicică dreptunghiulară în poziție verticală, sau chiar litere singulare (fig. 3).

Amforele din prima categorie au toate aceeași proporție în dimensionarea păr-

Fig. 2. — Tip de amforă de la Islam Geaferca (mărime 1/5).

¹ La Muzeul raional Tulcea se află 12 exemplare; la Muzeul regional Constanța se află un exemplar; la Muzeul raional Brăila se află un exemplar, iar la Muzeul Național de Antichități al Institutului de Arheologie s-au adus șase exemplare.

² Amforele se află la Muzeul raional Tulcea; una s-a găsit în 1950 în via locuitorului Toader Chioseanu (Inv. 1291), iar cealaltă în anul 1952 de locuitorul Anesului (Inv. 1281).

³ Amfora, găsită în anul 1950, se află la Muzeul Național de Antichități (Inv. I, 13135).

ților componente. Înălțimea lor, considerind că toate au avut picior, variază între 0,420 m și 0,490 m; iar raportul se menține între partea de la diametrul maxim în sus pînă la buză și partea de la diametrul maxim în jos inclusiv piciorul. În partea superioară înălțimea variază între 0,170 m și 0,200 m, iar în partea inferioară între 0,250 m și 0,290 m; astfel, dacă pentru 0,170 m corespunde 0,250 m, pentru 0,200 m corespunde 0,290 m. Dimensiunile torților sînt de

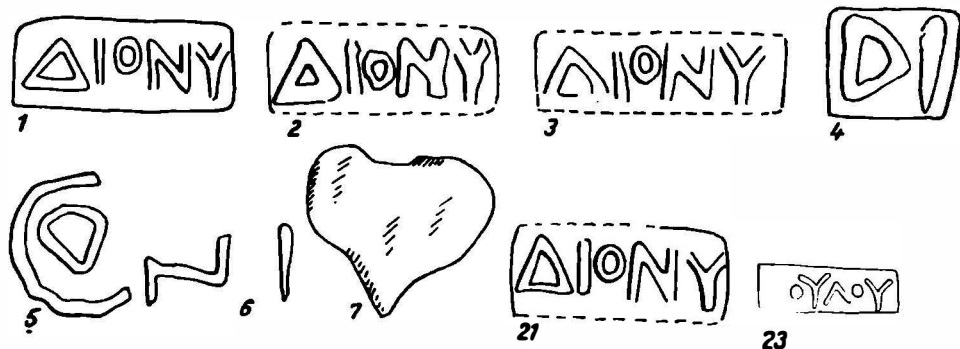

Fig. 3. — Stampile de pe gîtul amforelor (mărime 1/1).

asemenea în raport cu cele ale părților superioare ale amforelor; pentru înălțimea de 0,170 m corespunde o toartă de 0,150 m, nedepășind 0,160 m nici cele cu înălțimea gîtului de 0,200 m; o singură excepție o constituie un exemplar care are înălțimea gîtului de 0,180 m, iar toarta înaltă de numai 0,125 m, aceasta justificându-se prin prezența unui guler cu lățimea dublă. Diametrul maxim este în raport cu înălțimea bazinului; pentru înălțimea de 0,250 m corespunde un diametru de 0,190 m, iar pentru înălțimea de 0,290 m un diametru de 0,230 m. Înălțimea piciorului variază între 0,038 m și 0,050 m, iar diametrul maxim între 0,040 m și 0,048 m. Toate amforele din prima categorie au avut sigur picior, acesta reieșind din raportul între înălțimea totală inclusiv piciorul și înălțimea interioară; astfel, la cele cu piciorul rupt va fi necesar pentru completarea formei să se adauge cei câțiva centimetri care reprezintă înălțimea piciorului. Diametrul gîtului variază între 0,077 m și 0,095 m, fiind și el într-un oarecare raport cu diametrul maxim al bazinului. Iar gulerul, așezat imediat sub buză, variază între 0,010 m și 0,040 m, fără un raport obligatoriu cu alte elemente.

Dacă din punct de vedere al formei, al raportului în dimensionarea părților componente și al caracteristicilor evidente — guler, toartă, picior — formează o singură mare categorie de amfore, cînd trecem la particularități sîntem siliți să încercăm grupări mai restrînse.

Compoziția pastei este intrucitva diferită. Un grup mai mare este alcătuit din amforele cu pastă nisipoasă și cu granulații tari de cuarțit negru — 16 exemplare; un al doilea grup îl formează cele cu pastă nisipoasă, mica și calcar — trei exemplare. În al treilea grup sînt cele din pastă nisipoasă, fără alți corpi — trei exemplare. Un singur exemplar este din pastă nisipoasă cu caolin.

Tabel cu dimensiunile și caracteristicile

nr. crt.	Înălțimea	Înălțimea interioară	Diametrul	Diametrul gâtului	Lățimea gulerului	Înălțimea gâtului	Înălțimea torților	Înălțimea bazi-nului	Înălțimea piciorului	Diametrul maxim al piciorului
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	45	40	22	9,2	1,5	18,5	16	26,5	5	4,7
2	37-	36	20	8,5	1,7	17	13	20-	—	—
3	38-	34,5	21	9,5	1,5	16	14	22-	—	—
4	42	36,5	20	8	1,5	17	15	25	4,5	4,5
5	37,5-	35,5	20	8,5	1,7	17	14	20,5-	—	—
6	42-	41,7	21	9,4	2	17,5	14	24,5-	—	—
7	-39-	38,7	21	9,2	—	16	13,5	23-	—	—
8	43		20	8,4	1,5	17	15	26	4,5	—
9	39-	37,7	20	8,8	1,6	17	14,5	22-	—	—
10	43-	42	21	8,7	2,5	18	15	25-	—	—
11	43	38	19	8,3	1,7	17	15	26	4,5	4,8
12	42	35,5	19	8,3	2	17	14,5	25	4,5	4,8
13	40	36	22	8,2	3	18	13	22	4	4,5
14	37,5-	36	21,5	8,2	2,5	17	14,5	20,5-	—	—
15	38-	35	20	8,5	3,1	16,5	13,5	21,5	—	—
16	37-	35	19	8,7	1,3	16,5	15	21-	—	—
17	39-	39	21	9	0,7	17	15	22-	—	—
18	44-	41,3	21	8,7	—	17,5	15,5	25,5-	—	—
19	-53	-43	26	10	—	—	—	37	4,5	4
20	—	-22,8	22	—	—	—	—	-30	4,5	3,8
21	44,7	38,5	22,5	9,5	1,7	17	14	28	3,8	4,5
22	49	40,5	23,5	7,7	1,7	20	16	29	4	4,7
23	41,5-	39	22	8,4	3,5	18	12,5	24	—	—

Legenda: semnul *minus* (—) înaintea cifrei indică o lipsă în partea superioară, iar după cifră în partea inferioară a amforei;

Col. 14: *d/l* = dublu lat; *fl* = foarte îngust; *i* = îngust; *l* = lat;

Col. 15: *f* = șanțuită;

Col. 16: *c* = cilindru; *d* = degetar;

Și culoarea pastei se deosebește destul de evident, fără să se impună ca un criteriu de grupare, ea reprezentând condițiile de ardere în general, iar numai în cazuri rare este justificată și de compoziția ei. Cele mai multe — 13 exemplare — au o culoare roșcată; două exemplare au culoarea roșcat deschis, iar alte două castaniu deschis; apoi, câte un exemplar de culoarea roz, roșu deschis, roșu-castaniu, castaniu-gălbui, castaniu și alburii.

În afară de aceste grupări determinate de caracterele tehnice, se impune gruparea pe centre de producție, alături de încadrarea ca epocă de existență.

Criteriul după care s-ar putea fixa centrul de producție este al unor caracteristici ale formei și pastei, pe lingă ale stămpilei. În ceea ce privește forma, prima categorie — aceea cu guler, toartă șanțuită și picior degetar — indică un singur centru unde s-au produs aceste amfore (centru luat în sensul larg,

amforelor de la Islam Geaferca

Diam. minim al piciorului	Lungimea stam-pilei	Înălțimea literei	Gulerul pe git	Toarta	Picio-rul	Stampila	Culoa-rea	Pasta	Prove-niența	Muzeul și marcajul
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
3,3	3	1,3	i	§	d	ΔIONY	cd	n.m.c.	I.G.	B./15418
—	3	1,2	i	§	—	ΔIONY	rd	n.g.	I.G.	Tl./1283
—	2,8	1	i	§	—	ΔIONY	rd	n.g.	I.G.	Tl./1290
3,5	1,3	1	i	§	d	ΔI	rc	n.g.	I.G.	Tl./1282
—	1,5	1	i	§	—	Δ	r	n.g.	I.G.	Tl./1288
—	1,9	0,8	l	§	—	NI	r	n.	I.G.	B./15419
—	2,5	—	?	§	—	frunză	cd	n.	I.G.	B./15420
—	—	—	i	§	d	—	c	n.m.c.	I.G.	Br./9
—	—	—	i	§	—	—	r	n.	I.G.	B./15421
—	—	—	l	§	—	—	r	n.g.	I.G.	Tl./1286
3,5	—	—	i	§	d	—	r	n.g.	I.G.	Tl./1285
3,2	—	—	l	§	d	—	r	n.g.	I.G.	Tl./1287
2,5	4	1,2	dl	§	—	—	r	n.g.	I.G.	C-ππ.39033
—	4	1,3	l	§	—	.OYAOY	r	n.g.	I.G.	Tl./4516
—	—	—	dl	§	—	—	r	n.g.	I.G.	Tl./4515
—	—	—	i	§	—	—	r	n.g.	I.G.	Tl./1294
—	—	—	fi	§	—	—	r	n.g.	I.G.	Tl./1289
—	—	—	—	—	—	—	r	n.m.c.	I.G.	B./15422
—	—	—	—	—	c	—	rz.	n.m.g.	I.G.	Tl./1280
—	—	—	—	—	c	—	a	n.caolin	I.G.	B./15423
3,8	2,7	0,7	i	§	d	ΔIONY	cd	n.g.	M.	Tl./1291
3,5	—	—	i	§	d	—	rg	n.g.	M.	Tl./1281
—	—	—	dl	§	—	MI	r	n.g.	G.	B./13135

Col. 18: *c* = castaniu; *cd* = castaniu deschis; *r* = roșcat; *rc* = roșcat-castaniu; *rd* = roșcat deschis; *rg* = roșcat-gălbui; *rz* = roz;

Col. 19: *n* = nisip; *n. caolin* = nisip, caolin; *n.g.* = nisip, granulații de cuarțit; *n.m.c.* = nisip, mica, calcar; *n.m.g.* = nisip, mica, granulații de cuarțit;

Col. 20: *I.G.* = Islam Geaferca; *M.* = Maidanchioi; *G.* = Galeșu;

Col. 21: *B.* = București; *Br.* = Brăila; *C-πa* = Constanța; *Tl.* = Tulcea.

iar nu ca punct fix). Caracteristicile tehnice și dimensionările fac să se limiteze mult aria de confecționare, prin prea marea lor apropiere ce duce pînă la identitate. Iar micile particularități în compoziția pastei, în executarea gulerului (lat, îngust, foarte îngust, dublu lat, sau absența lui), fac să se presupună existența unor ateliere cu mai mulți lucrători, sau poate și a unor ateliere diferite în raza aceleiași centru mare comercial și administrativ. La rîndul lor stampilele impun prezența a diferite ateliere ceramice, independente unele de altele, în cuprinsul aceleiași centru.

Astfel, după stampile socotim că amforele provin din cel puțin șapte ateliere ceramice. Un atelier este documentat prin stampila meșterului olar ΔIONY (σιοσ), imprimată pe trei amfore din pastă cu nisip și granulații de cuarțit negru, iar pe una cu nisip, mica și calcar; un al doilea atelier prin stampila

ΔI, de pe o amforă din pastă cu nisip și granulații tari de cuarțit negru; al treilea atelier prin stampila Δ într-un semicerc deschis spre dreapta, de pe amfora din pastă cu nisip și granulații tari de cuarțit negru; al patrulea atelier prin stampila MI, de pe amfora din pastă cu nisip și granulații tari de cuarțit negru; al cincilea atelier prin stampila NI, de pe amfora din pastă cu nisip; al șaselea atelier prin stampila în formă de frunză de iederă cu litere șterse, de pe amfora din pastă cu nisip, iar al șaptelea atelier prin amforele nestampilate și care au aceeași pastă roșcată cu nisip și granulații tari de cuarțit negru. Un al optulea atelier l-ar indica amforele cu picior cilindric și cu toartă fără șanțuire longitudinală. Un al nouălea atelier ar fi indicat de amfora cu stampila .OYAOY din pastă cu nisip și granulații tari de cuarțit negru.

Ca centru de producție ar putea fi presupusă cetatea Heraclea Pontică, ale cărei amfore purtau stampile englifice aplicate adeseori pe git, foarte asemănătoare cu cele ale amforelor noastre¹. Iar pasta aspră cu granulații tari de cuarțit negru a celor mai multe exemplare din lotul de la Islam Geaferca este foarte asemnătoare cu aceea a amforelor stampilate elenistice de proveniență sigur heracleeană.

Ca epocă, după forma conică a bazinului, le asociem cu cele elenistice. Dar după partea superioară a amforelor — gitul scurt și larg — limităm timpul la elenisticul final. Tot aici ne îndreaptă și stampilele de pe git, care, spre deosebire de cele din secolele anterioare, arată un declin în grija de execuție. Torțile cu șanțuire longitudinală, însă, ne îndreaptă spre epoca romană. Și tot spre epoca romană ne îndreaptă și piciorul cilindric de la cele două amfore din cea de-a doua grupă a lotului.

Amforele de la Islam Geaferca, împreună cu cele de la Meidanchioi și Galeșu, pot fi deci socotite ca provenind dintr-un centru al lumii pontice, poate Heraclea Pontică, poate un alt centru local, care a funcționat în secolul I î.e.n., eventual și la începutul primului secol al erei noastre. Iar cele două amfore cu picior cilindric pot proveni dintr-un alt centru sau din centre diferite. Prezența acestor amfore în Dobrogea dovedește legăturile comerciale ale populației locale cu lumea grecească, prin intermediul negustorilor legați de coloniile pontice.

Condițiile de găsire, cit și situația de pe teren, creează dificultăți în interpretarea ce se poate da depozitului de amfore de la Islam Geaferca. Puținele resturi de dărîmături ce se observă în partea superioară a ripei fac posibilă presupunerea că ar fi vorba de un depozit de amfore dintr-o pivniță a unui negustor și care nu este exclus să fie în legătură cu o așezare din apropiere. Descoperiri izolate, în special pentru epoca romană, se cunosc atît mai la sud, în raza comunei Horia (vechiul Ortachioi)², cit și mai la nord-est, în raza comunei Meidanchioi³ și care ar putea fi puse în legătură cu vreo așezare la Islam Geaferca, ale cărei urme se mai păstrează pe « Drumul nucilor » spre « Pădurea veche » din apropierea acestui depozit de amfore⁴.

EXSPECTATUS BUJOR

¹ E. M. Staerman, *Керамические клейма из Туры*, în *KJ*, XXXVI, 1951, p. 35 și fig. 4.

² V. Pârvan, *Cetatea Ulmetum*, I, p. 584, n. 3.

³ Gr. Tocilescu, *ms.*, 5192, p. 100; V. Pârvan, *Descoperiri nouă în Scythia Minor*, p. 502–509.

⁴ O interpretare a depozitului, în care o singură amforă este de dimensiuni mai mari, ca fiind ofrande depuse în cadrul cultului izvoarelor pare problematică (o asemenea interpretare vezi la D. Tudor, *Olenia romană*, ed. II, 1958, p. 331).

КЛАД АМФОР В ИСЛАМЕ ДЖАФЕРКА

РЕЗЮМЕ

На севере Добруджи в яме с песком, выкопанной на берегу около источника с северной стороны села Ислама Джаферка, нашли клад, содержащий примерно 26 амфор.

Судя по форме, амфоры принадлежат эллинистической традиции, отражая и римское влияние: коническое тулово заканчивается ножкой в виде усеченного конуса, стоящего как наперсток; короткое и широкое горлышко с утолщенным венчиком, под которым прикреплены две ручки с продольными выемками. Вместе с песком попадают иногда твердые кристаллы черного кварцита; цвет пасты колеблется от красноватого к кирпичному.

Между размерами составных частей есть постоянное соотношение, благодаря чему вся группа образует характерный тип. Исключением являются две амфоры с цилиндрической ножкой, которые можно выделить во второй тип. На некоторых экземплярах выгравированы клейма на горлышке. Амфоры с клеймами ΔΙΟΝΥ(σιος), ΔΙ, Δ, ΜΙ, ΝΙ в виде листа плюща и амфоры без клейма позволяют предположить, что они происходят из семи различных гончарных мастерских, но из того же центра, вероятно из Понтийской Гераклеи. Две различные амфоры происходят, вероятно, из восьмого центра. На девятый центр указывает клеймо .ΟΥΛΟΥ.

Амфоры первого типа были обнаружены в Мейданкиой и около Галешу близ Констанцы.

Наличие этих амфор в Добрудже объясняется торговыми сношениями с причерноморскими центрами.

Условия находки и местонахождение затрудняют выяснение назначения клада амфор в Исламе Джаферка. Немногочисленные развалины, наблюдаемые сверху, в откосе, заставляют предположить, что в яме с песком был погреб, в котором были сложены амфоры.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

- Рис. 1. — Амфоры из Ислама Джаферка (номера соответствуют таблице).
 Рис. 2. — Вид амфоры из Ислама Джаферка (размер 1/5).
 Рис. 3. — Клейма на горлышках амфор (размер 1/1).

LE DÉPÔT D'AMPHORES D'ISLAM GEAFERCA

RÉSUMÉ

Près d'une source située dans la partie septentrionale du village d'Islam Geaferca — nord de la Dobroudja — on a découvert un dépôt d'environ 26 amphores dans une berge où l'on a creusé une sablonnière.

Par leur forme, ces amphores sont de tradition hellénistique, avec des influences romaines; leur panse est conique et se termine par un pied tronconique appliqué comme un dé. Le col, court et large et à rebord épaissi, possède un collet sous lequel sont appliquées les deux anses munies d'un sillon longitudinal. La pâte, sablonneuse, montre parfois des cristaux durs de quartzite noire; sa couleur varie du rougeâtre au rouge brique.

Il existe un rapport entre les dimensions des parties constituantes, rapport qui reste constant et confère à presque tout le groupe un aspect caractéristique, à l'exception de deux amphores qui représentent un second type, à pied cylindrique.

Certains exemplaires portent des estampilles englyphiques appliquées sur le col. Les amphores munies des estampilles ΔΙΟΝΥ(σισ), ΔΙ, Δ, ΜΙ, ΝΙ, en forme de feuille de lierre, comme aussi celles sans estampille, permettent de supposer que les amphores proviennent de sept ateliers différents, mais appartenant au même centre, probablement Héraclée du Pont. Le huitième atelier serait celui d'où proviennent les deux amphores de forme différente. Le neuvième est indiqué par l'estampille .ΟΥΛΟΥ.

Des amphores semblables au premier type ont été également trouvées à Meidanchioi (à proximité d'Islam Geaferca) et à Galeșu, près de Constantza.

La présence de ces amphores en Dobroudja s'explique par ses relations commerciales avec les centres pontiques.

Les conditions de la découverte et la situation sur place présentent des difficultés à l'interprétation de la raison d'être à cet endroit du dépôt d'amphores d'Islam Geaferca. La petite quantité de décombres que l'on observe au-dessus, dans la berge, permet de supposer l'existence d'une cave dans laquelle étaient entreposées les amphores.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Amphores d'Islam Geaferca (le numérotage correspond au tableau).

Fig. 2. — Type d'amphore d'Islam Geaferca (1/5 de la grandeur naturelle).

Fig. 3. — Estampilles figurant sur le col des amphores (grandeur naturelle).